

В.В. КІВАКА

Брэст, БрДУ імя А.С. Пушкіна

АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАДАЧЫ МАРФАЛАГІЧНАЙ КАТЭГОРЫІ АРТЫКЛЯ Ё ПЕРАКЛАДЗЕ НАВЕЛЫ Ш.ЦВЭЙГА “АМОК” НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

У сувязі з разыходжаннем марфалагічнай будовы няроднасных моў (нямецкай і беларускай) у перакладчыка ўзнікае неабходнасць у карыстанні пэўнымі трансфармацыямі. Выдзяляюць “чатыры асноўныя тыпы ўзроўневых трансфармацый, кожны з якіх звязаны з пэўным узроўнем маўлення: катэгарыяльна-марфалагічным, сінтаксічным, лексічным узроўнямі мовы і ўзроўнем глыбіннай структуры маўлення” [1, с. 257]. Л.К. Латышаў прапануе “пераўтварэнні на ўзроўні часцін мовы” называць “катэгарыяльна-марфалагічнымі трансфармацыямі, бо часціны мовы адна з асноўных катэгорый марфалогіі. Гэты тып трансфармацый шырока выкарыстоўваецца ў перакладзе. Іх асаблівасць у тым, што яны ў мінімальнай ступені адлюстроўваюцца ў перадаваемым змесце – не цягнуць за сабой істотных страт або мадыфікацый” [1, с. 254].

Да гэтага тыпу трансфармацый адносяцца замены часцін мовы, асаблівасці перадачы ў перакладзе значэння артыкля, марфалагічных катэгорый ліку, роду назоўнікаў, трывання і часу дзеясловаў і г.д.

Аб’ектам для аналізу выбраны марфалагічныя трансфармацыі нямецкіх артыкляў у беларускім перакладзе навелы Ш. Цвэйга “Амок”, які выканаў У. Чапега.

Артыкль (лац. *articulus* ‘член, сустава’) не адносіцца да самастойных часцін мовы, а служыць граматычным паказчыкам нямецкіх назоўнікаў. У беларускай мове гэта катэгорыя адсутнічае ўвогуле. Але ў некаторых выпадках артыклі маюць пэўнае лексічнае значэнне, якое трэба перадаць іншымі лексічнымі або марфалагічнымі сродкамі ў перакладным беларускім тэксце.

У нямецкай мове вылучаюцца тры разнавіднасці артыкля: азначальны, неазначальны і нулявы (так званае апушчэнне артыкля). Па сваіх функцыях артыкль: 1) указвае на род, лік і склон назоўніка; 2) прадстаўляе прадметы і з’явы як абстрактныя або канкрэтныя; 3) прадстаўляе прадметы як пэўныя або няпэўныя [2, с. 42]. Для перадачы значэння артыкля перакладчыкі выкарыстоўваюць звычайна такія спосабы трансфармацыі як замена, дабаўленне і апушчэнне.

Неазначальны артыкль служыць для абазначэння канкрэтных, але няпэўных прадметаў. У наступным сказе перакладчык У. Чапега замяняе неазначальны артыкль *ein* пэўна-колькасным лічэбнікам *одна* і такім чынам захоўвае значэнне няпэўнасці ў арыгінале. Напрыклад:

...und die Ferne der Jahre erlaubt mir wohl, das Vertrauen <u>eines</u> <u>Gespraches</u> zu nutzen, das <u>jener</u>		...а даўнасць дазваляе скарыстаць давер, аказаны мне ў час <u>аднае размовы</u> , якая непасрэдна
---	--	---

seltsamen Episode unmittelbar voraus- | *напярэднічала дзіўнаму эпізоду* [4,
ging [3, с. 74] | с. 147].

У нямецкай мове неазначальнаму артыклю ў адзіночным ліку адпавядае апушчэнне артыкля ў множным ліку. Пры перакладзе на беларускую мову наступнага сказа слова *Minuten* (мінуты, хвіліны) было дапоўнена няпэўным займеннікам *некалькі*. Такім чынам перакладчык указаў няпэўную колькасць хвілін, што прывяло да змены сінтаксічнай будовы сказа, калі незалежны стан, ужыты ў арыгінале, быў зменены на больш апраўданы тут згодна нормам беларускай мовы залежны стан. Напрыклад:

Meine Sinne waren irgendwie | *Пачуцці* *былі* *нейкія*
betäubt: ich brauchte Minuten, um mich | *прытупленыя, і мне спатрэбілася*
an Zeit und Ort zurückzufinden [3, | *некалькі хвілін, каб уцяміць, дзе я і*
с. 76] | *колькі цяпер часу* [4, с. 149].

Апушчэнне неазначальнага артыкля, выкарыстанае перакладчыкам у наступным прыкладзе, апраўданае, бо тут артыкль у першую чаргу ўказвае на род, лік і склон назоўніка, і калі ў перакладзе паспрабаваць замяніць яго займеннікам (напрыклад, *нейкае, пэўнае*) або лічэбнікам (напрыклад, *адно*), то адбудзецца нейкае “перагрувашчванне” сэнсу. Напрыклад:

Als ich in der Schiffsagentur von | *Калі я хацеў заказаць у*
Kalkutta einen Platz für die Rückreise | *параходным агенцтве ў Калькуце*
nach Europa auf der “Oceania” | *месца на рэйс у Эўропу на борце*
bestellen wollte... [3, с. 74] | *“Акіяніі”...* [4, с. 147].

Калі неазначальны артыкль у перакладзе часам можна апусціць, то азначальны артыкль перакладаецца амаль заўсёды, бо выкарыстоўваецца для абазначэння канкрэтных і пэўных прадметаў і з’яў. Прыкладзем прыклад замены азначальнага артыкля *der* прыналежным займеннікам *мой*, што ўжыў У. Чапега ў перакладзе:

Als ich aufwachte, war es ganz | *Аднаго разу я прагнуўся, калі ў*
dunkel und dumpf in dem kleinen Sarg | *маёй* *маленькай* *магіле было ўжо*
der Kabine [3, с.76] | *зусім цёмна і ціха* [4, с.149].

Скарыстаўшы такую замену перакладчык пазбег фальшывага разумення сэнсу сказа.

Такім чынам, прааналізаваны фактычны матэрыял дае падставы сцвярджаць, што марфалагічнымі трансфармацыямі нямецкіх артыклей пры перакладзе на беларускую мову навелы Ш. Цвэйга “Амок” з’яўляюцца замены, апушчэнні і дабаўленні. Найбольш часта сустракаюцца замены ўсіх відаў артыкля, звычайна займеннікам альбо пэўна-колькасным лічэбнікам. Нярэдка такія трансфармацыі суправаджаюцца і змяненнямі на сінтаксічным узроўні.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Латышев, Л.К. Технология перевода. Уч. пос. по подготовке переводчиков (с нем. яз.) / Л.К. Латышев. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 280 с.

2. Архипов, А.Ф. Самоучитель перевода с немецкого языка на русский /

А.Ф. Архипов. – М. : Высшая школа, 1991. – 255 с.

3. Zweig, St. Der Amokläufer und andere Erzählungen / St. Zweig. – Frankfurt am Main : S. Fischer Verlag GmbH, 1984. – 208 S.

4. Цвэйг, Шт. Пякучая таямніца. Навелы / Шт. Цвэйг. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1994. – 496 с.